

§ 18. Конгруенції другого степеня, квадратичні лишки і квадратичні нелишки, символ Лежандра

Література

- [1] — § 18, с. 184—192;
- [2] — § 18, с. 187—196;
- [10] — гл. V, § 1—4, с. 68—80;
- [11] — гл. 21, 22, с. 172—200;
- [12] — гл. III, § 10, с. 110—124;
- [14] — § 25—28, с. 105—136.

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Конгруенцію другого степеня виду

$$a_1y^2 + a_2y + a_3 \equiv 0 \pmod{n}, \quad a_1 \not\equiv 0 \pmod{n} \quad (1)$$

зазвиди можна звести до двочленної конгруенції виду

$$x^2 \equiv a \pmod{m}, \quad (2)$$

де $a = a_2^2 - 4a_1a_3$, $x = 2a_1y + a_2$, $m = 4an$.

Для цього слід обидві частини і модуль конгруенції (1) домножити на 4 і зробити відповідні перетворення.

Якщо конгруенція (2) має хоча б один розв'язок, то a називається **квадратичним лишком за модулем m** , у противному разі a називається **квадратичним нелишком за модулем m** . При цьому $(a, m) = 1$.

Розв'язування конгруенції виду (2) за складеним модулем зводиться до розв'язування таких конгруенцій:

$$1) \quad x^2 \equiv a \pmod{p}, \quad \text{де } p \text{ — непарне просте число}; \quad (3)$$

$$2) \quad x^2 \equiv a \pmod{p^\alpha}, \quad \text{де } p \text{ — непарне просте число, } \alpha > 1; \quad (4)$$

$$3) \quad x^2 \equiv a \pmod{2^\alpha}, \quad \text{де } \alpha > 1. \quad (5)$$

Найбільш важливим є той випадок, коли модуль є непарним простим числом. При цьому досить обмежитися випадком, коли $(a, p) = 1$, оскільки в противному разі конгруенція (3) має єдиний розв'язок $x \equiv 0 \pmod{p}$.

Отже, надалі розглядатимемо таку конгруенцію:

$$x^2 \equiv a \pmod{p}, \quad (a, p) = 1, \quad \text{де } p \text{ — просте непарне число}. \quad (6)$$

Якщо a — квадратичний лишок за модулем p , то конгруенція (6) має два розв'язки.

Для будь-якого іростого непарного числа p половина лишків зведеній системи лишків є квадратичними лишками, а половина — квадратичними нелишками.

При простому непарному p число a є квадратичним лишком за модулем p тоді і тільки тоді, коли $a^{\frac{p-1}{2}} \equiv 1 \pmod{p}$, і квадратичним нелишком тоді і тільки

тоді, коли $a^{\frac{p-1}{2}} \equiv -1 \pmod{p}$ (критерій Ейлера).

Теорема Ейлера. Добуток двох квадратичних лишків або нелишків є квадратичним лишком за модулем p ; добуток квадратичного лишку на нелишок є квадратичним нелишком.

Добуток ряду чисел $a, b, \dots, c$ дає квадратичний лишок або нелишок залежно від того, парне чи непарне число нелишків буде серед множників.

Для ефективного використання критерію Ейлера вводиться так званий **символ Лежандра** $\left(\frac{a}{p} \right)$ (читається: «символ Лежандра a відносно p », або коротше « a відносно p », або « a до p »), a називається **чисельником**, а p — **знаменником** символу Лежандра.

Символ Лежандра $\left(\frac{a}{p}\right)$ визначається для всіх цілих чисел a , які не діляться на просте непарне число p , рівністю

$$\left(\frac{a}{p}\right) = \begin{cases} 1, & \text{якщо } a \text{ є квадратичним лишком за модулем } p, \\ -1, & \text{якщо } a \text{ є квадратичним нелишком за модулем } p. \end{cases}$$

Критерій Ейлера тоді коротко записується так:

$$a^{\frac{p-1}{2}} \equiv \left(\frac{a}{p}\right) (\text{mod } p).$$

Основні властивості символу Лежандра:

$$1^\circ. \text{ Якщо } a \equiv b \pmod{p}, \text{ то } \left(\frac{a}{p}\right) = \left(\frac{b}{p}\right);$$

$$2^\circ. \left(\frac{a^2}{p}\right) = 1;$$

$$3^\circ. \left(\frac{1}{p}\right) = 1;$$

$$4^\circ. \left(\frac{-1}{p}\right) = (-1)^{\frac{p-1}{2}};$$

$$5^\circ. \left(\frac{ab \dots c}{p}\right) = \left(\frac{a}{p}\right) \left(\frac{b}{p}\right) \dots \left(\frac{c}{p}\right);$$

$$6^\circ. \left(\frac{ab^2}{p}\right) = \left(\frac{a}{p}\right);$$

$$7^\circ. \left(\frac{a^n}{p}\right) = \left(\frac{a}{p}\right)^n;$$

$$8^\circ. \left(\frac{2}{p}\right) = (-1)^{\frac{p^2-1}{8}};$$

$$9^\circ. \text{ Якщо } p \text{ і } q — \text{різні непарні прості числа, то}$$

$$\left(\frac{q}{p}\right) = \left(\frac{p}{q}\right) \cdot (-1)^{\frac{p-1}{2} \cdot \frac{q-1}{2}}$$

(закон взаємності квадратичних лишків).

У загальненням символу Лежандра є **символ Якобі** $\left(\frac{a}{m}\right)$ (читається: «символ Якобі a відносно m »). Він визначається для буль-яких непарних натуральних чисел $m > 1$ і чисел a , взаємно простих з m , рівністю

$$\left(\frac{a}{m}\right) = \left(\frac{a}{p_1}\right) \left(\frac{a}{p_2}\right) \dots \left(\frac{a}{r}\right),$$

де $m = p_1 \cdot p_2 \dots r$ є розкладом m на прості множники (серед них можуть бути і рівні), тобто як добуток символів Лежандра. Для символу Якобі зберігаються властивості 1) — 9) символу Лежандра, проте для символу Якобі йдея не про непарні прості числа p , а про непарні натуральні числа $m > 1$, для властивості 9) — про взаємно прості непарні числа, відмінні від 1. Тому при визначенні символу Лежандра зручно розглядати його як символ Якобі. При цьому часто немає потреби виділяти з чисельника символу його непарні прості множники.

Конгруенція $x^2 \equiv a \pmod{p^n}$, де p — непарне просте число, $n > 1$, $(a, p) = 1$, має два розв'язки, якщо $\left(\frac{a}{p}\right) = 1$, і не має їх зовсім, якщо $\left(\frac{a}{p}\right) = -1$.

Для конгруенції $x^2 \equiv a \pmod{2^n}$, $(a, 2) = 1$, необхідними умовами існування розв'язків є $a \equiv 1 \pmod{4}$ при $a = 2$; $a \equiv 1 \pmod{8}$ при $a > 3$.

Якщо ці умови виконуються, то існує один розв'язок при $a = 1$; два розв'язки при $a = 2$ і чотири розв'язки при $a > 3$.

Для конгруенції загального виду $x^2 \equiv a \pmod{m}$, $m = 2^k p_1^{a_1} p_2^{a_2} \dots p_k^{a_k}$, $(a, m) = 1$, необхідними і достатніми умовами існування розв'язків є: $a \equiv 1 \pmod{4}$ при $a = 2$; $a \equiv 1 \pmod{8}$ при $a > 3$

$$\left(\frac{a}{p_1} \right) = \left(\frac{a}{p_2} \right) = \dots = \left(\frac{a}{p_k} \right) = 1.$$

Якщо жодну з цих умов не порушенено, то число розв'язків дорівнюватиме: 2^k — при $a = 0$ і $a = 1$; 2^{k+1} — при $a = 2$; 2^{k+2} — при $a > 3$.

ПРИКЛАДИ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ

1. Звести конгруенцію другого степеня $4x^2 - 11x - 3 \equiv 0 \pmod{13}$ до двочленної.
Розв'язання. Для простого модуля старший коефіцієнт взаємно простий з ним. Тоді процес зведення заданої конгруенції до двочленної можна скоротити і навіть залишити модуль незмінним. Визначимо множник k так, щоб $4k \equiv 1 \pmod{13}$. Матимемо $k \equiv 10 \pmod{13}$. Домножуючи обидві частини заданої конгруенції на 10 за модулем 13, дістаємо

$$40x^2 - 110x - 30 \equiv 0 \pmod{13},$$

або

$$x^2 - 6x - 4 \equiv 0 \pmod{13}. \quad (1)$$

Виділімо в лівій частині цієї конгруенції повний квадрат

$$x^2 - 2 \cdot 3x + 9 - 9 - 4 \equiv 0 \pmod{13},$$

або

$$(x - 3)^2 - 13 \equiv 0 \pmod{13}.$$

Остаточно

$$(x - 3)^2 \equiv 0 \pmod{13}.$$

Зauważення

1. При розв'язуванні задач такого типу треба намагатися спростити процес виділення повного квадрату, для цього є різні способи. Зокрема, у розглянутому прикладі від заданої конгруенції можна було б перейти до такої конгруенції:

$$4x^2 - 24x - 16 \equiv 0 \pmod{13}. \quad (2)$$

Оскільки $(4, 13) = 1$, то на 4 можна скоротити обидві частини конгруенції (2):

$$x^2 - 6x - 4 \equiv 0 \pmod{13}.$$

Дістали конгруенцію (1).

2. Часто процес зведення конгруенції до двочленної завершується простим розв'язанням її. Так,

$$x - 3 \equiv 0 \pmod{13}, \text{ або } x \equiv 3 \pmod{13}.$$

2. Скільки розв'язків має конгруенція $x^2 \equiv 219 \pmod{383}$?

Розв'язання. Знайдемо символ Лежандра $\left(\frac{219}{383} \right)$. Оскільки $219 = 3 \cdot 73$, а 383 — просте число, то, згідно з властивістю 5,

$$\left(\frac{219}{383} \right) = \left(\frac{3}{383} \right) \cdot \left(\frac{73}{383} \right).$$

Обчислимо окремо символи Лежандра $\left(\frac{3}{383}\right)$ і $\left(\frac{73}{383}\right)$. Оскільки 3 і 383 — різні прості непарні числа, то внаслідок закону взаємності 9) дістаемо

$$\left(\frac{3}{383}\right) = \left(\frac{383}{3}\right) \cdot (-1)^{\frac{381-1}{2} \cdot \frac{3-1}{2}} = -\left(\frac{383}{3}\right).$$

За властивістю 1) маємо

$$\left(\frac{383}{3}\right) = \left(\frac{2}{3}\right),$$

бо $383 \equiv 2 \pmod{3}$.

За властивістю 8)

$$\left(\frac{2}{3}\right) = (-1)^{\frac{3^2-1}{8}} = -1.$$

Отже, $\left(\frac{3}{383}\right) = -(-1) = 1$. Щоб спростити запис, а також полегшити процес перевірки, доцільно при кожному переході під знаком рівності ставити номер властивості, на основі якої відбувається цей перехід. Наприклад,

$$\begin{aligned} \left(\frac{73}{383}\right)_9 &= \left(\frac{383}{73}\right) \cdot (-1)^{\frac{381-1}{2} \cdot \frac{73-1}{2}} = \left(\frac{383}{73}\right)_1 \left(\frac{18}{73}\right) = \\ &= \left(\frac{2 \cdot 3^2}{73}\right)_6 = \left(\frac{2}{73}\right)_8 = (-1)^{\frac{73^2-1}{8}} = 1. \end{aligned}$$

Остаточно

$$\left(\frac{219}{383}\right) = \left(\frac{3}{383}\right) \cdot \left(\frac{73}{383}\right) = 1 \cdot 1 = 1.$$

Таким чином, задана конгруенція має два розв'язки.

Зауваження

1. Слід уважно застосовувати властивість 9), оскільки якщо хоч одне з чисел p чи q є складеним, застосування цієї властивості може привести до помилок в обчисленні символу Лежандра.

2. Розглядаючи символ Лежандра як окремий випадок символу Якобі і користуючись властивостями останнього, можна символ Лежандра обчислити швидше. Наприклад,

$$\begin{aligned} \left(\frac{219}{383}\right)_9 &= \left(\frac{383}{219}\right) \cdot (-1)^{\frac{383-1}{2} \cdot \frac{219-1}{2}} = -\left(\frac{383}{219}\right)_1 \left(\frac{164}{219}\right) = \\ &= \left(\frac{41 \cdot 2^2}{219}\right)_6 = -\left(\frac{41}{219}\right)_9 = -\left(\frac{219}{41}\right) \cdot (-1)^{\frac{219-1}{2} \cdot \frac{41-1}{2}} = \\ &= -\left(\frac{219}{41}\right)_1 = -\left(\frac{14}{41}\right)_6 = -\left(\frac{2}{41}\right) \cdot \left(\frac{7}{41}\right) = (-1)^{\frac{41^2-1}{8}} \left(\frac{7}{41}\right) = \\ &= -\left(\frac{7}{41}\right)_9 = -\left(\frac{41}{7}\right) (-1)^{\frac{41-1}{2} \cdot \frac{7-1}{2}} = -\left(\frac{41}{7}\right)_1 = -\left(\frac{-1}{7}\right)_4 = -(-1)^{\frac{7-1}{2}} = 1. \end{aligned}$$

3. Зауважимо, що коли p — просте непарне число, то символ Лежандра $\left(\frac{a}{p}\right)$

є для конгруенції $x^2 \equiv a \pmod{p}$ символом Якобі $\left(\frac{a}{p}\right)$ і навпаки. Тому для

конгруенції за простим модулем можна не розрізняти символів Лежандра і Якобі, що дає змогу при обчисленні символів Лежандра не розкладати чисельник на прості множники. Треба тільки виділяти множники, що дорівнюють 2. Якщо $\left(\frac{a}{p}\right) = 1$, то ця конгруенція має два розв'язки; якщо $\left(\frac{a}{p}\right) = -1$, конгруенція розв'язків не має. Для конгруенції $x^2 \equiv a \pmod{m}$, де m — непарне складене число, символ Лежандра не існує, а символ Якобі існує. Проте, якщо символ Якобі $\left(\frac{a}{m}\right) = 1$ і m — непарне складене число, то це ще не означає, що конгруенція $x^2 \equiv a \pmod{m}$ має розв'язки. Так, конгруенція $x^2 \equiv 2 \pmod{15}$ розв'язків не має, а символ Якобі для неї $\left(\frac{2}{15}\right)_8 = (-1)^{\frac{15^2-1}{8}} = 1$.

Задачі

16.1. Розв'язати конгруенції, звівши їх до двочленних.

- а) $3x^2 - 5x - 7 \equiv 0 \pmod{5}$;   е) $3x^2 + 2x \equiv 1 \pmod{7}$;
- б) $3x^2 - x \equiv 0 \pmod{5}$;   е) $4x^2 \equiv 7x + 3 \pmod{11}$;
- в) $2x^2 + 4x - 1 \equiv 0 \pmod{5}$;   ж) $5x^2 + 7x + 1 \equiv 0 \pmod{13}$;
- г) $2x^2 - 4x - 5 \equiv 0 \pmod{7}$;   з) $4x^2 - 11x - 3 \equiv 0 \pmod{13}$;
- д) $2x^2 + 5x - 1 \equiv 0 \pmod{7}$;

16.2. Розв'язати задані конгруенції, звівши їх до двочленних:

- а) $3x^2 + 6x + 1 \equiv 0 \pmod{10}$;   е) $12x^2 - 6x - 7 \equiv 0 \pmod{19}$;
- б) $4x^2 + 3x + 3 \equiv 0 \pmod{15}$;   е) $7x^2 + 15x - 11 \equiv 0 \pmod{23}$;
- в) $3x^2 + 7x + 8 \equiv 0 \pmod{17}$;   ж) $x^2 - 5x + 6 \equiv 0 \pmod{24}$;
- г) $6x^2 + 3x + 1 \equiv 0 \pmod{17}$;   з) $12x^2 - 8x - 15 \equiv 0 \pmod{44}$;
- д) $3x^2 + 13x - 10 \equiv 0 \pmod{19}$;

16.3. Користуючись критерієм Ейлера, знайти всі квадратичні лишки за модулями: а) 5; б) 7; в) 11; г) 13; д) 17; е) 23; е) 37; ж) 53.

16.4. Розв'язати способом проб такі конгруенції:

- а) $x^2 \equiv 2 \pmod{7}$;
- б) $x^2 \equiv 4 \pmod{7}$;
- в) $x^2 \equiv 3 \pmod{7}$.

16.5. Обчислити символи Лежандра:

- а) $\left(\frac{13}{7}\right)$;   б) $\left(\frac{22}{13}\right)$;   в) $\left(\frac{19}{67}\right)$;   г) $\left(\frac{37}{67}\right)$;   д) $\left(\frac{56}{73}\right)$;   е) $\left(\frac{47}{73}\right)$;
- е) $\left(\frac{54}{83}\right)$;   ж) $\left(\frac{68}{113}\right)$;   з) $\left(\frac{63}{131}\right)$.

16.6. Користуючись символом Якобі, обчислити символи Лежандра:

- а) $\left(\frac{283}{563}\right)$;   б) $\left(\frac{251}{577}\right)$;   в) $\left(\frac{241}{593}\right)$;   г) $\left(\frac{323}{607}\right)$;   д) $\left(\frac{346}{643}\right)$;   е) $\left(\frac{3153}{1201}\right)$;
- е) $\left(\frac{20470}{1847}\right)$;   ж) $\left(\frac{2108}{2003}\right)$;   з) $\left(\frac{3149}{5987}\right)$.

16.7. Знайти кількість розв'язків таких конгруенцій:

- а) $x^2 \equiv 3 \pmod{31}$;   е) $x^2 \equiv 429 \pmod{563}$;
- б) $x^2 \equiv 2 \pmod{31}$;   е) $x^2 \equiv 579 \pmod{821}$;
- в) $x^2 \equiv 5 \pmod{73}$;   ж) $x^2 \equiv 728 \pmod{919}$;
- г) $x^2 \equiv 3 \pmod{101}$;   з) $x^2 \equiv 847 \pmod{1087}$;
- д) $x^2 \equiv 226 \pmod{563}$;   к) $x^2 \equiv 3766 \pmod{5987}$.

16.8. Знайти x , якщо:

- а) $\left(\frac{x}{3}\right) = 1$; б) $\left(\frac{x}{5}\right) = 1$; в) $\left(\frac{x}{7}\right) = 1$; г) $\left(\frac{x}{11}\right) = 1$; д) $\left(\frac{x}{15}\right) = 1$;
е) $\left(\frac{x}{15}\right) = -1$.

16.9. Довести, що:

- а) конгруенція $x^2 \equiv a \pmod{p}$ має розв'язки

$$x \equiv a^{k+1}, \quad p - a^{k+1} \pmod{p},$$

якщо p — просте число виду $4k + 3$, а число a — квадратичний лишок за модулем p ;

- б) конгруенція $x^2 \equiv a \pmod{p}$ має розв'язки

$$x \equiv a^{k+1} \cdot 2^{(2k+1)t} \pmod{p},$$

де $t = 0$ при $a^{2k+1} \equiv 1 \pmod{p}$ і $t = 1$ при $a^{2k+1} \equiv -1 \pmod{p}$, якщо p — просте число виду $8k + 5$ і a — квадратичний лишок за модулем p ;

в) рівняння $11y = 5x^2 - 7$ не виконується при жодних цілих числах x і y ;

г) при діленні добутку двох послідовних цілих чисел на число 13 остача ніколи не дорівнює 1;

- д) $2^{\frac{p-1}{2}} \equiv \begin{cases} 1 \pmod{p}, & \text{якщо } p \text{ — просте число виду } 8k + 7, \\ -1 \pmod{p}, & \text{якщо } p \text{ — просте число виду } 8k + 3, \end{cases}$

- е) $\left(\frac{a}{p}\right)\left(\frac{-a}{p}\right) = \begin{cases} 1, & \text{якщо } p \text{ — просте число виду } 4k + 1, \\ -1, & \text{якщо } p \text{ — просте число виду } 4k + 3; \end{cases}$

- ж) $\left(\frac{3}{p}\right) = \begin{cases} 1, & \text{якщо } p \text{ — просте число виду } 12k + 1 \text{ або } 12k + 11, \\ -1, & \text{якщо } p \text{ — просте число виду } 12k + 5 \text{ або } 12k + 7; \end{cases}$

ж) конгруенція $x^2 \equiv a \pmod{16}$, $a \equiv 1 \pmod{8}$ має розв'язки: $x \equiv x_0$, $16 - x_0$, $x_0 + 8$, $8 - x_0 \pmod{16}$, де x_0 — один з розв'язків заданої конгруенції; аналогічно за модулем 2^a , $a > 4$,

$$x \equiv x_0, 2^a - x_0, x_0 + 2^{a-1}, 2^{a-1} - x_0 \pmod{2^a}.$$

16.10. Використовуючи результати задач 16.9, а), б), розв'язати конгруенції:

- а) $x^2 \equiv 2 \pmod{311}$; в) $x^2 \equiv 7 \pmod{29}$;

- б) $x^2 \equiv 3 \pmod{47}$; г) $x^2 \equiv 3 \pmod{37}$.

16.11. Чи проходять через точки з цілими координатами такі параболи:

- а) $43y = x^2 - 42$; в) $83y = x^2 - 34$;

- б) $73y = x^2 - 37$; г) $443y = x^2 - 152$?

16.12. Розв'язати в цілих числах рівняння:

- а) $4x^2 - 5y - 6 = 0$; г) $x^2 - 10x - 11y + 5 = 0$;

- б) $15x^2 - 7y^2 - 9 = 0$; д) $x^2 - 21x - 13y + 110 = 0$.

- в) $5x^2 - 11y - 7 = 0$;

16.13. Довести, що:

а) розв'язки конгруенції $x^2 + 1 \equiv 0 \pmod{p}$, де p — просте число виду $4m + 1$, мають вид $x = 1 \cdot 2 \dots 2m$; $p - 1 \cdot 2 \dots 2m \pmod{p}$;

б) конгруенція $x^2 + 1 \equiv 0 \pmod{p}$ має розв'язки тоді і тільки тоді, коли p — просте число виду $4m + 1$;

- в) конгруенція $x^2 + 2 \equiv 0 \pmod{p}$ має розв'язки тоді і тільки тоді, коли p — просте число виду $8m+1$ або $8m+3$;
- г) конгруенція $x^2 + 3 \equiv 0 \pmod{p}$ має розв'язки тоді і тільки тоді, коли p — просте число виду $6m+1$;
- д) множина простих чисел виду $4m+1$ нескінчена;
- е) множина простих чисел виду $6m+1$ нескінчена;
- ж) канонічний розклад числа виду $a^2 + b^2$, де $(a, b) = 1$, містить тільки прості числа виду $4m+1$;
- ж) незалежно від простого непарного модуля p конгруенції

$$(x^2 - 13)(x^2 - 17)(x^2 - 221) \equiv 0 \pmod{p},$$

$$(x^2 - 3)(x^2 - 5)(x^2 - 7)(x^2 - 11)(x^2 - 1155) \equiv 0 \pmod{p}$$

мають завжди хоч один розв'язок;

- з) конгруенція $x^2 \equiv -7 \pmod{p^a}$, де p — непарне просте число виду $7n+1$, має розв'язки при будь-якому натуральному a ;
- к) конгруенція $x^2 \equiv -11 \pmod{4p}$, де p — непарне просте число виду $11n+2$, не має розв'язків;
- л) для будь-якого натурального n число $1 + 2 + \dots + n$ не може закінчуватися цифрою 7.

16.14. Використовуючи результат задачі 16.9, ж), розв'язати такі конгруенції:

- а) $x^2 \equiv 9 \pmod{16}$;   д) $x^2 \equiv 57 \pmod{64}$;
 б) $x^2 \equiv 17 \pmod{32}$;   е) $x^2 \equiv 65 \pmod{128}$;
 в) $x^2 \equiv 25 \pmod{32}$;   е) $x^2 \equiv 73 \pmod{128}$;
 г) $x^2 \equiv 41 \pmod{64}$;   ж) $x^2 \equiv 145 \pmod{256}$.

16.15. Розв'язати конгруенції:

- а) $x^2 \equiv 7 \pmod{27}$;   в) $x^2 \equiv 91 \pmod{243}$;
 б) $x^2 \equiv 59 \pmod{125}$;   г) $x^2 - 3x + 2 \equiv 0 \pmod{400}$.

16.16. Довести, що:

- а) $\left(\frac{-6}{p}\right) = \begin{cases} 1, & \text{якщо } p \text{ — просте число і } p \equiv 1, 5, 7, 11 \pmod{24}, \\ -1, & \text{якщо } p \text{ — просте число і } p \equiv 13, 17, 19, 23 \pmod{24}; \end{cases}$
- б) $\left(\frac{ab}{p}\right) = (-1)^{\frac{p-1}{2}}$, якщо p — непарний простий дільник числа $ax^2 + by^2$, де a, b, x, y — цілі числа і $(ax, by) = 1$;
- в) $10541 = 83 \cdot 127$, якщо $10541 = 3 \cdot 59^2 + 2 \cdot 7^2$;
- г) непарні прості дільники p чисел виду $x^2 + 2y^2$ при $(x, y) = 1$ мають вид $p = 8n+1$, $p = 8n+3$;
- д) непарні прості дільники p чисел виду $2x^2 - y$ і $x^2 - 2y^2$ при $(x, y) = 1$ мають вид $p = 8n+1$, $p = 8n+7$.

§ 17. Порядок числа і класу лишків за модулем.

Первісні корені, існування їх та кількість
за простим модулем

Література

- [1] — § 19, с. 193—201;
 [2] — § 19, с. 196—204;
 [3] — гл. 12, § 5, с. 413—416;
 [10] — гл. VI, § 1—3, с. 86—90;